

ON JE OTIŠAO, ALI SMO OSTALI MI

Kao što se naš narod ponadao da će odlaskom Miloševića sa vlasti 5. oktobra 2000. godine društvo krenuti stazom dobrih reformi, tako je i pre jednog veka naš narod poverovao da će samo ubistvo kralja Aleksandra Obrenovića 29. maja 1903. godine da znači istorijsku prekretnicu u bolju budućnost.

Književnik i satiričar Radoje Domanović, koji je i sam trpeo kao žrtva diktature obrenovićevskog režima, nije imao iluzija da bi promene u političkom rukovodstvu zemlje mogle ostvariti željene ideale:

- Šta ćeš sada da pišeš? — pitali su me mnogi posle 29. maja nekako pakosno — nema više za tebe materijala!

O publiko srpska, dobričino moja, kako si grdno prosta i naivna.

Prošao je 29. maj, ali smo ostali mi.

Mi isti onakvi kakvi smo i pre bili.

Da je se 29. maj desio nešto u doba koje iznose priče iz “Hiljadu i jedne noći”, onda bi otprilike ovako trebalo da izgleda:

Srbija se raširila do tri mora, po kojima plove naši veliki brodovi. ...

A ljudi? To tek da vidite! Iz ludnice izašli svi zdravi i čitavi, budale se propametile, a već oni što su bili pametni, postali geniji. Na sve strane, na svakom koraku, kud se čovek mrdne i okrene, natrapa na kakvu veličinu prvog reda. ...

Preobrazili se ljudi pa ne možeš da ih poznaš. Pred crkvom gomila ljudi, a već crkva puna. Svi kleče, plaču i lupaju čelom o zemlju.

- Šta je ovo, pobogu?

- To su pokajnici! Grešnici, oni koji su grešili pre 29. maja. Divni ljudi, stidljivi, krotki, pa ne smeju da pogledaju čoveka u oči. Teše ih, kao ljudi, ali ne pomaže.

- Ostavite nas, savest nas grize!! — reknu tek, pa rukama u grudi.

Kazamati prazni. Sve se prepoštenilo.

Ministri mudri, seljaci dobri, vredni, činovnici spremni i savesni, žandarmi učtivi, pa se na svakog ljubazno nasmeše i krotko oslove: “dozvolite”, “molim najpokornije”. Popovi prosto kao svetitelji; kada ih čovek pogleda, mislio bi da su svetitelji i apostoli Hristovi sišli na zemlju.

Žito i usevi uspevaju divno, prema odluci narodnog parlamenta. I škola i crkva i kancelarija i kasarne sve uređeno, sve dobro. Nigde da čovek može išta primetiti. Čisto da se boji čovek da ne izumre ovako divna generacija.

Kada bi srećom tako bilo onda bi "Stradija" otišla u penziju, a ja bih pisao kako se pastir i pastirke ljube, kako žubore potočići i priželjkuju slavuji, al' ovako ima se šta." (Radoje Domanović, "Stradija", broj 1, 1903)

Istorija kao da nikako ne uspeva da nas nauči da političke promene nikada nisu bile u stanju da ostvare mir i blagostanje među ljudima.

Zašto?

Kao što je Domanović primetio, diktator je otišao, ali smo mi ostali isti. Promenila se vlast, ali ne i sam narod. Narod je ostao isti, sa svim onim slabostima koje su dotle bile temelj vladavine totalitarnog režima nad njime, i koje su ostale kao snaga njegovih budućih totalitarnih režima.

Dakle, nije dovoljno da se samo vlast promeni.

Potrebno je da se promenimo mi kao narod.

"Neispravan je princip da se okovi prava i slobode skidaju bez oslobođenja savesti i da bi ijedna revolucija mogla biti bez reformacije." (Hegel, Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte, s. 558; hrv. prev. str. 404.)

"Ako misliš da je društveno uređenje loše, pa hoćeš da ga popravljaš, znaj da za to ima samo jedan način: da svi ljudi postanu bolji; u tvojoj vlasti je samo jedno: da sam postaneš bolji." (L. N. Tolstoj)

DA LI JE ODGOVORNOST DRŽAVNE VLASTI DA ISKORENI LJUDSKU ISKVARENOST?

Srednji vek je nastao kao pokušaj crkve i države da ideološkim i represivnim putem iskorene divljaštvo starog veka, divljaštvo koje je dovelo do raspada rimskog carstva. Hiljadu godina je crkva političkim sredstvima i na kraju inkvizicijom pokušavala da ljude nauči kakvi da budu, i šta je takav pokušaj mogao drugo da proizvede osim onoga što se uvek dešava kada neko drugi umesto samog čoveka hoće da bude njegova savest i razum? On ne može nikako da odraste, a rezultat su moralno licemerstvo i formalizam.

Jedan musliman mi je hvalio njegovu arapsku zemlju. Kaže da tamo zlato stoji na tezgama na ulici, i nikome ne pada na pamet da ga ukrade. "Da" odgovorih mu "kada mu za tako nešto seku ruku! Ali pravo stanje stvari bi se videlo kada šerijatski zakon ne bi bio na snazi! Tada bi se videlo kakvi su ljudi zaista u svom srcu, da li su zaista iskorenili zlo iz sebe!"